

BIOMÉRNÖKI MŰVELETEK ÉS FOLYAMATOK (és labor is lesz)

Előadás: 4+0+0 v (5 kredit)
labor (következő félév): 0+0+3 f (3 kredit)
Zárvizsgatárgy

Előadók: Pécs Miklós docens (a félév első felében)
F épület, FE lépcsőház földszint 1
(463-) 40-31
pecs@eik.bme.hu
Németh Áron docens (a félév második felében)
F épület, FE lépcsőház földszint 1
(463-) 25-95
naron@f-labor.mkt.bme.hu

Tananyag

Felkészülés: érdemes/célszerű előadásra járni

A neten: <http://oktatas.ch.bme.hu/oktatas/konyvek/abet/BIM/>

Digitális jegyzet: Biomérnöki műveletek és folyamatok
Ez képernyőn többet nyújt, mint a kinyomtatott .pdf, mert
videók, animációk, interaktív diagramok vannak benne.

Diasorok (folyamatosan frissülnek) többféle nyomtatható
formátumban

KÖVETELMÉNYEK

Az aláírás feltétele egy házi feladat megoldása. Ez általában
egy számítási feladat a tananyagból.

A vizsgaidőszakban: írásbeli vizsga, hetente egy alkalom

azután szóbeli záróvizsga.

Nem kell az egész tankönyvet megtanulni!

BSC-N NEM KELL TUDNI AZ ALÁBB KIJELÖLT ALFEJEZETEKET:

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS, A BIOMÉRNÖK ÉS A BIOTECHNOLÓGIA

1.1. A biotechnológia vázlatos története

1.2. A biotechnológiai eljárások jellemzői

2. ENZIMMÉRNÖKI ALAPISMERETEK

2.1. Az enzimek működésének alapjai

2.2. Az enzimek tulajdonságai, nevezéktanuk

2.3. Egyszerű enzimes reakciók kinetikai leírása

2.4. Enzimmoduláció, bevezetés, áttekintés

2.5. Többszubsztrátos reakciók

2.6. Egyéb hatások az enzimek aktivitására

2.7. Heterogén fázisú enzimes reakciók viselkedése

a 2.50 EGYENLETTŐL KEZDŐ KINETIKA NEM KELL.

2.8. Az enzimek alkalmazási területei és néhány enzim- technológiai alafoglalom

2.9. Allosztérikus enzimek

2.10. Transzportfolyamatok kinetikája

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés: Történet. A biotechnológia, a biotechnológiai iparok, termékek. (Pécs Miklós)
2. Enzimmérnöki ismeretek (Pécs Miklós)
Az enzim hatás alapjai, enzimek szerkezete, tulajdonságai, csoportjai.
Homogén fázisú enzim reakciók
Heterogén fázisú enzimes reakciók.
3. Enzimes és mikrobiális biokonverziók (alapfolyamatok) (Pécs Miklós)
4. Fermentációs folyamatok és műveletek (Németh Áron)
A mikroba növekedés kinetikai leírása (fermentációs rendszerek matematikai modellezésének alapjai)
A mikroba növekedéshez és termeléshez szükséges tápanyagok, Anyagátadási műveletek (oxigén)
Sterilizáció
Reaktorok
- (5. Biotermékek izolálása: külön tantárgy 2 szakirányon!)

Mi az a biotechnológia?

A biotechnológia a biokémia, mikrobiológia és a mérnöki tudományok integrált alkalmazása mikroorganizmusok, állati és növényi sejtek/szövetek vagy ezek részeinek (pl. enzimeinek) technológiai felhasználása céljából.

Congress of the USA, 1984

Biotechnology is the integration of natural sciences and engineering in order to achieve the application of organisms, cells, parts thereof and molecular analogues for products and services.

EFB General Assembly, 1989

Sejt és molekuláris szintű folyamatok alkalmazása problémák megoldására vagy termékek előállítására.

Biotechnology Industry Organisation, 2003

Biotechnológia (EREKLY Károly, 1917) = minden munka, amellyel alapanyagokból termékeket állítunk elő élő organizmusok segítségével."

Erekly Károly

[Esztergom, 1878. okt. 20. - Vác, 1952.]; politikus, miniszter, gépészmérnök, közgazdasági szakember. Tanulmányait a Műegyetemen végezte. 1905-től az egy. adjunktusa. 1911-ben megalapította az állatértékesítő egyesületet, 1912-ben pedig a nagytérenyi sertéshizlaldát. Részt vett a Csilléry-Friedrich-féle ellenforradalmi(?) csoport szervezkedésében. A Friedrich-kormányban 1919. aug. 27-től 1919. nov. 24-ig közéleti miniszter. A Nemzetgyűlésbe a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja programjával került be, az 1922-i választásokon megbukott és visszavonult a politikai élettől. Elnöke volt a Magyar Gyorsírók és Gyorsírás Barátai Budai Egyesületének (Bp., 1916).
 Forrás: Életrajzi lexikon

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 7

A BIOTECHNOLÓGIA KORSZAKAI

Ősi korszak - *nem tudatos biotechnológia* (élelmiszerek)

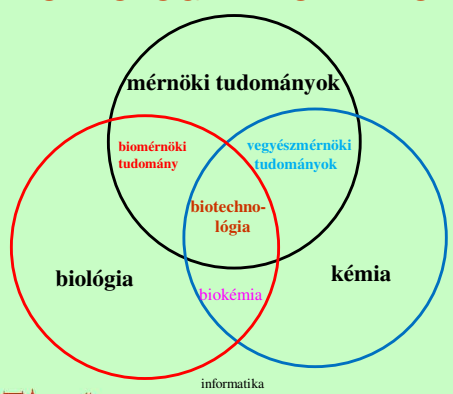
Nem steril korszak - *pre-antibiotikum éra* (aceton, butanol, glicerin, citromsav)

Steril korszak - *antibiotikum éra* (penicillin, tetraciklin, ...)

Modern biotechnológia - *antibiotikumok utáni korszak* (rekombináns fehérjék, pl. inzulin)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 10

BIOTECHNOLÓGIA - BIOMÉRNÖKSÉG

mérnöki tudományok

biológia

kémia

biotechnológia

biomérnöki tudomány

vegyészmérnöki tudományok

biokémia

informatika

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 8

SÖRFÖZÉS ÉS SÖRÁLDOZAT NIN-HARRA ISTENNŐNEK

Momument Blau
 Sumérok Kr.e. 2500
 Babilónia Hammurábi (Kr.e 1727-1686)
 Egyiptom

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 11

BIOTECHNOLÓGIA - BIOMÉRNÖKSÉG

BIOLÓGIAI TUDOMÁNYOK

BIOLÓGIA
 MIKROBIOLÓGIA
 GENETIKA
 BIOFIZIKA
 BIKÉMIA
 ENZIMOLÓGIA
 IMMUNOLÓGIA

MÉRNÖKI TUDOMÁNYOK

KÉMIA
 VEGYIPARI MŰVELETEK
 GÉPTAN
 MÉRÉS- ÉS SZABÁLYOZÁSTECHNIKA
 ÜZEM-TERVEZÉS
 ÜZEMSZERVEZÉS

BIOTECHNOLÓGIA
 + bioinformatika

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 9

כ וַיִּחַל נֹחַ, אִישׁ הָאֲדָמָה; וַיִּטַע, כַּרְם.

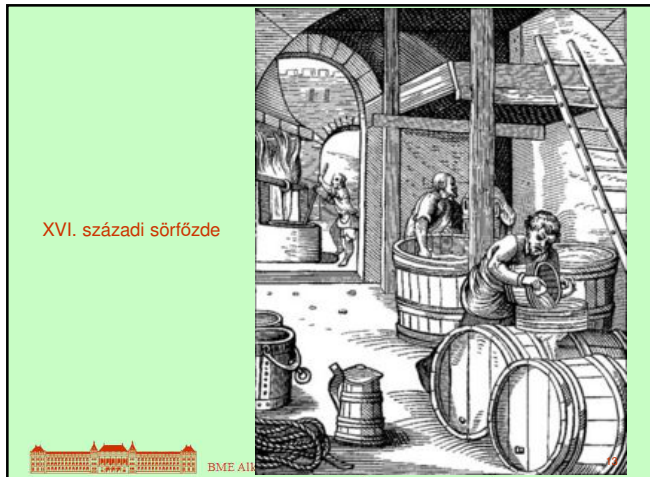
כא וַיִּשֶׁת מִן-הַיַּיִן, וַיִּשְׁכָּר; וַיִּתְגַּל, בְּתוֹךְ אֹהֶל־הָאֵלֶּה.

(Genesis 9,20-21.)

20. And Noah began to be a husbandman, and he planted vineyard
 21. And he drank of vine, and was drunken and he was uncovered within his tent

20. és Noé megházasodott és szőlőt ültetett,
 21. és ivék a borból és lerészegedék és meztelen vala sátrának közepén

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 12

Fermentált élelmiszeripari termékek-1

alkoholos italok
nem alkoholos élelmiszerek:

- > ecet
- > savanyúkáposzta
- > olivabogyó
- > savanyú kovász

sütőipari termékek
élvezeti termékek

- > kakaó
- > kávé
- > tea, dohány
- > szójaszós

Zöld

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 16

A biotechnológia „színei”

Piros: egészség, orvosi, diagnosztika
Sárga: (élelmiszer és táplálkozás)
Kék: vízkultúrák, tengeri biotech
Fehér: Bioipar
Arany: bioinformatika, nanobiotechnológia
Zöld: mezőgazdaság, (élelmiszer és táplálkozás)
környezet: bioüzemanyag, biotrágya, bioremediáció, szennyvíztisztítás, geomikrobiológia
Barna: száraz, sivatagi
Fekete: bioterrorizmus, biofegyver...
Bíbor: szabadság, publikálás, újítás...
Szürke: klasszikus fermentáció és biofolyamat technológia

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 14

Fermentált élelmiszeripari termékek-2

tejtermékek

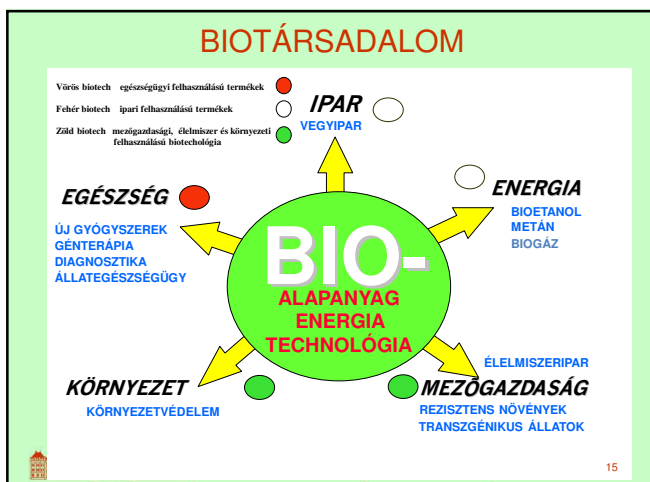
- > tejföl
- > joghurt
- > kefir
- > "lágy sajtok"
- > "kemény sajtok"

húsáruk

- > töltelkes áruk (kolbász, felvágottak)
- > sonkafélék

Zöld

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 17

Biotechnológiai termékek az élelmiszeriparban-1

szerves savak

- > Citromsav
- > Itakonsav E330-333
- > Glükonsav E350-352
- > fumársav E335-337
- > almasav
- > borkósav
- > borostyánkősav
- > tejsav
- > cianokobalamin, B12

vitaminok

- cianokobalamin, B12
- riboflavin, B2 E101
- aszorbinsav, C E300

Zöld

500 ml Narancs szénas üdítőital cukorral és édesítőszerrel. Összetevők: víz, fruktóz-oligoszacharid, nárciszlé koncentrátumból (5%), szén-dioxid, étkezési sav: citromsav és almasav, savanyúságot szolgáltató anyag: nátrium-glükonát, természetes aromák, édesítőszer: nátrium-ciklamát és nátrium-szacharin, antioxidáns: aszkorbinsav, stabilizátor: guargumi, színezék: béta-karotin. Minőségét megőrzi (nán/hó/év).

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

Biotechnológiai termékek az élelmiszeriparban-2

gélesítő anyagok

- xantán E415
- pektin E440

enzimek

- glükóz izomeráz
- β-glukanáz
- β-glükozidáz
- β-galaktozidáz
- α-amiláz
- glükóamiláz
- pektináz
- rennin
- proteázok
- lipázok

Zöld

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

19

Antibiotikumok

Antibiotikum	Típus	Termelő törzs
Bacitracin	ciklopeptid	<i>Bacillus licheniformis</i>
Cefalosporin C	laktám	<i>Cephalosporium acremonium</i>
Klórtetraciklin		<i>Streptomyces aureofaciens</i>
Griseofulvin	spirociklohexén	<i>Penicillium griseofulvum</i>
Gentamicinek	aminoglikozid	<i>Micromonospora purpurea</i>
Streptomycin	aminoglikozid	<i>Streptomyces griseus</i>
Nistatin	polién	<i>Streptomyces aureus</i>
Oleandomicin	makrolid	<i>Streptomyces antibioticus</i>
Penicillin G	laktám	<i>Penicillium chrysogenum</i>
Tirocidin	ciklopeptid	<i>Bacillus brevis</i>
Vankomicin	glikopeptid	<i>Streptomyces orientalis</i>

Piros

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

22

ENZIMEK A VILÁGPIACON

Enzim	Árbevétel megoszlása %
<i>Bacillus</i> proteázok	45
Glükamilázok	13
<i>Bacillus</i> amilázok	5
Glükóz izomerázok	6
Rennin (mikrobiális)	10
Amilázok (penész)	4
Pektinázok	3
Proteázok (penész)	2
Egyéb	12

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

20

Rekombináns fehérjék

TERMÉK

Humán inzulin
 Humán interferonok (α-, β-, γ-IFN)
 HGH (emberi növekedési hormon)
 Hepatitisz B vírusprotein
 Urokináz
 α-amiláz
 Állati növekedési hormonok
 Száj- és körömfájás vírusprotein
 E.coli K-88 és K-99 protein

Véralvadás VIII és IX faktora
 Eritropoietin (EPO)
 Humán szérumalbumin
 A herpesz, a malária és az influenza fehérje-antigénjei
 Immunglobulinok
 Limfokinek, elsősorban interleukin-2

Szöveti Plasminogen Aktivator (TPA)
 Tumor Nekrózis Faktor (TNF)
 Borjú oltóenzim (rennin)

FELHASZNÁLÁS

cukorbetegség kezelése
 antivírus/antitumor terápia
 törpenövés ellen
 vírusellenes vakcina előállítására
 trombolitikus hatás
 keményítőhidrolízis
 tej/hústermelés fokozása
 állatgyógyászati vakcina
 vakcina a borjú és malacneveléshez (toxin okozta hasmenés ellen)
 hemofília kezelése
 anémia, krónikus veseelégtelenség esetén
 vérkiesztő anyag
 vakcinák
 monoklonális antitestek
 az immunrendszer serkentése (baktérium/vírusfertőzések, antitumor-terápia)
 trombolitikus hatás
 autoimmun gyulladások ellen
 sajtygyártás

Piros

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

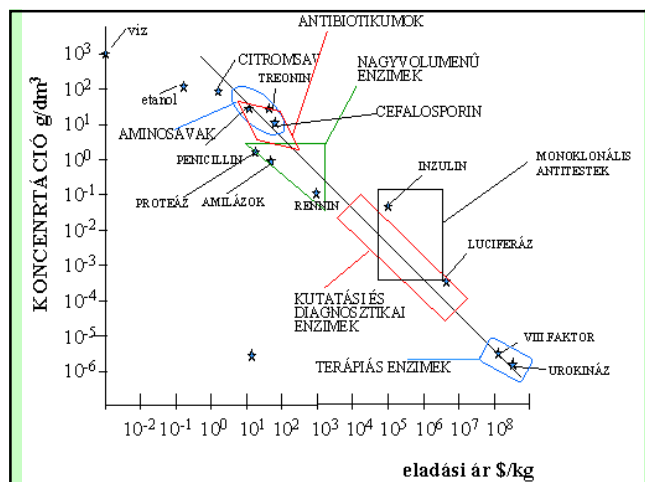
Aminosavgyártás

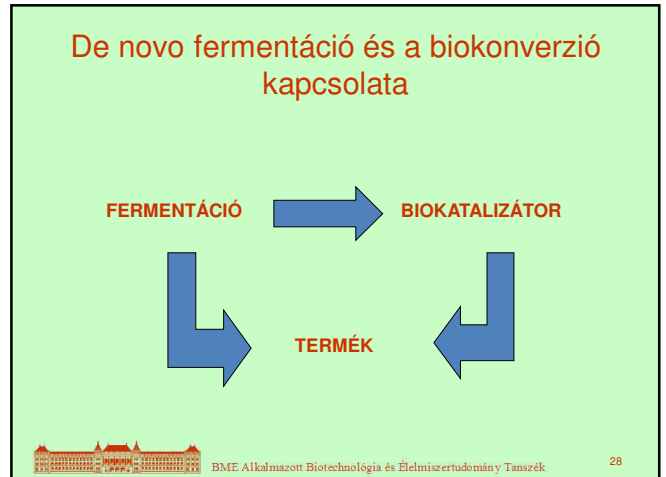
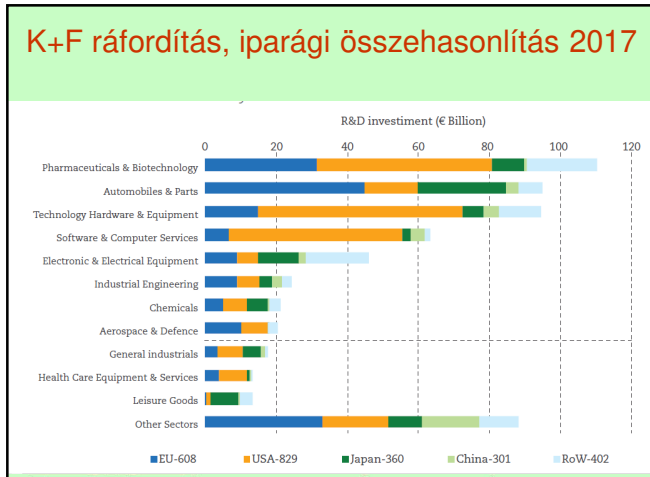
Mennyiség t/év	Aminosav	Alkalmazott eljárás	Felhasználás
1.000.000	L-Glutaminsav	Fermentáció	Ízfokozó
350.000	L-Lizin	Fermentáció	Tak.kiegészítő
350.000	D,L-Metionin	Kémiai szintézis	Tak.kiegészítő
75.000	L-Treonin	Fermentáció	Tak.kiegészítő
10.000	L-Asparaginsav	Enzim konverzió	Aszpartám
10.000	L-Fenilalanin	Fermentáció	Aszpartám
10.000	Glicin	Kémiai szintézis	Tápl.kiegészítő, édesítőszer
3.000	L-Cisztein	Cisztim-redukció	Tápl.kiegészítő, gyógyszer
1.000	L-Arginin	Fermentáció, extrakció	Gyógyszergyártás
500	L-Leucin	Fermentáció, extrakció	Gyógyszergyártás
500	L-Valin	Fermentáció, extrakció	Gyógyszergyártás
300	L-Triptofán	Nyugvósejtes konverzió	Gyógyszergyártás
300	L-Izoleucin	Fermentáció	Gyógyszergyártás

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

21

A modern fermentációs ipar palettája

- SEJTTÖMEGTERMELÉS**
pékélesztő, SCP
- SEJTKOMPONENSEK ELŐÁLLÍTÁSA**
intracelluláris enzimek, nukleinsavak, poliszacharidok, rDNS termékek...
- METABOLITERMELÉS**
primer metabolitok: etanol, tejsav...
szekunder metabolitok: antibiotikumok
- EGYSZERŰ SZUBSZTRÁT KONVERZIÓ:**
glükóz → fruktóz
penicillin → 6-NH₂-penicillánsav
- MULTISZUBSZTRÁT-KONVERZIÓ:**
biológiai szennyvíztisztítás

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 26

Milyen esetben használjunk biotechnológiai eljárást?

- Olyan komplex molekulák felépítései, amikor nincs más alternatíva: antibiotikumok, fehérjék, monoklonális antitestek előállítása
- Izomerek egyikének célzott előállításakor (pl L-aminosav)
- Amikor a tenyészet képes több(sok) konzekutív reakció végrehajtására
- Amikor a sejtek(enzimek) nagyobb hozammal alakítanak át.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 29

BIOTECHNOLÓGIAI ELJÁRÁSOK

De novo FERMENTÁCIÓK

$$\Sigma S_i + X \xrightarrow{\text{mikroorganizmus, növényi sejttenyészet, állati szövettenyészet}} \Sigma P_j + (X + \Delta X)$$

BIOTRANSZFORMÁCIÓK

$$S + X \xrightarrow{\text{sejt(alkotórész)}} P + X$$

$$S + E \xrightarrow{\text{enzim}} P + E$$

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 27

Bio-eljárások előnyei a konvencionális kémiai módszerekkel szemben

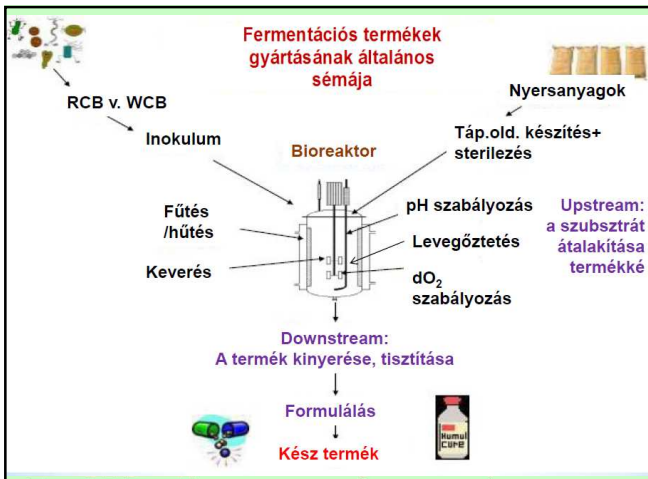
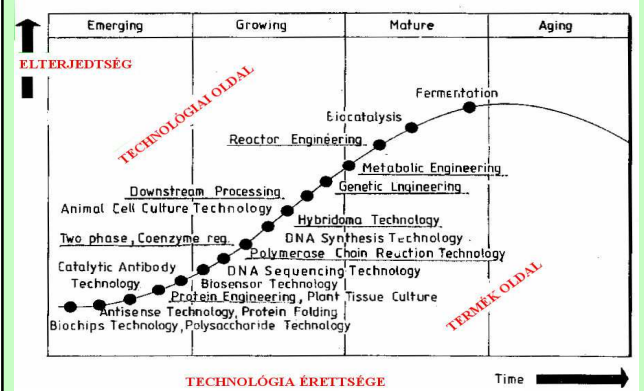
- ☉ Enyhe reakciókörülmények (pH, nyomás, hőmérséklet...)
- ☉ Megújuló alapanyagok felhasználhatósága (mind a C-váz mind az energia forrás tekintetében) : Cukor ← keményítő, Cukor ← cellulóz
- ☉ Olcsóbb és nagy mennyiségben hozzáférhető alapanyagok (cukrok, ásványi sók)
- ☉ Kevésbé veszélyes reakciókörülmények és kisebb környezeti ártalom
- ☉ A biokatalizátor (sejt, enzim) nagyobb specifikussága (szubsztrát-, csoport-, régió-, sztereo-specifikusság)
- ☉ Sokoldalú, többcélú készülépark & Kevésbé komplex készülékek: kisebb beruházási költség.
- ☉ Nagyobb hozam, rendszerint kisebb energia igény
- ☉ rDNS technológiák beláthatatlan lehetőségei (Idegen fehérjék, biokatalizátor tervezés...)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék 30

Bio-eljárások lehetséges hátrányai

- ⊗ Ma sokszor még a fosszilis alapanyagokon alapuló kémiai eljárások produktivitása és gazdasági eredményessége felülmúlja a bioeljárásokét (fehér biotechnológia elterjedésének gátja)
- ⊗ A bonyolult szerkezetű termékek, amelyek rendszerint híg oldatokban vannak jelen, kinyerése és tisztítása bonyolult és drága.
- ⊗ Nagy mennyiségű és nagy BOD tartalmú szennyvíz keletkezik (amely azonban általában könnyen tisztítható.)
- ⊗ Fertőzés veszély idegen (mikro)organizmusok által: idegen mikrobák, vírusok.
- ⊗ Fertőzés veszély. Szigorú előírásokat kell betartani a biológiai biztonság garantálására (containment szempontok betartása). Különös szigorúság az GMO-k felhasználása esetében.
- ⊗ Kétoldali változékonyság. Megújuló alapanyagok és természetes eredetű kiegészítők (melasz, kukoricalekvár, élesztő kivonat, stb) minősége és a felhasznált organizmusok tekintetében (mikroba reverzió, sejtvonal-degenerálódás, stb)
- ⊗ Társadalmi idegenkedés, elutasítás a mikroorganizmusokkal és különösen a genetikai manipulációval kapcsolatban.

FEJLŐDÉSI TERÜLETEK

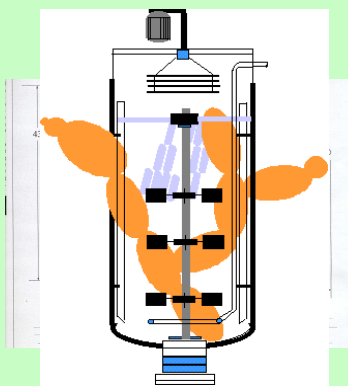
Microorganism is always right
 your friend
 a sensitive partner.
 There are no stupid microorganisms.

Microorganisms can do anything
 will do anything
 Microorganisms are smarter
 wiser
 more energetic
 than chemists, engineers, etc.

If you take care of your (microbial) friends they will take care of your future/income (and you will live happily everafter).

(PERLMAN)

BIOREAKTOROK

Háziasítottuk a mikroorganizmusokat!

De ehhez kiszolgáljuk minden igényüket.....

..... akkor tulajdonképpen
 ki is dolgozik kinek???